

Educació afectivo-sexual

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ.....	.....
2. MARC LEGISLATIU.....	.....
3. OBJECTIUS	.....
4. BLOCS DE CONTINGUTS.....	.....
BLOC I: SEXE I IDENTITAT.....	.....
BLOC II: ROLS DE GÈNERE.....	.....
BLOC III: VINCLES PERSONALS.....	.....
BLOC IV: PRÀCTIQUES SEXUALS	
5. DESENVOLUPAMENT I PROPOSTA D'ACTIVITATS (Totes les activitats estàn desenvolupades a partir de la pàgina 24 fins la pàgina 187 de la Guia d'educació sexual integral per a educació primària).	
6. CONCLUSIÓ	.....
7. BIBLIOGRAFIA I WEBGRAFIA	.....

1. INTRODUCCIÓ

Un cole de colores, de todos... para todos...

L'educació afectiva i sexual representa un aspecte de gran importància en la formació integral de xiquets i xiquetes, perquè més enllà del coneixement purament biològic explica processos transcendents com la construcció de la identitat de gènere o les relacions afectives en l'àmbit de la nostra cultura, i encara que és un fet reconegut que la sexualitat es manifesta de diverses maneres en totes les relacions humanes, durant molt de temps el coneixement i la reflexió sobre aquesta dimensió de la vida ha estat situat al marge de l'acció educativa sistemàtica.

No obstant això, el fet que l'educació afectivosexual no sempre haja format part del contingut explícit a les escoles no vol dir que les xiquetes i els xiquets no busquen informació o reflexionen sobre la seua pròpia sexualitat.

Si nosaltres no els l'oferim, buscaran satisfer aquesta demanda d'informació a través de grups d'iguals, de l'observació del món adult o per fonts poc adequades al moment evolutiu en què es troben. Aquestes poden oferir models no apropiats o informació esbiaixada que distorsione la realitat o conforme concepcions sobre la sexualitat que acaben sent assumides com a valors propis, i que no sempre coincideixen amb els principis de respecte a la dignitat humana, a la igualtat entre gèneres i a la recerca d'una societat més justa, que és un principi al qual cap educador o educadora ha de renunciar.

Per tot això, l'educació sexual constitueix una demanda social basada en el dret dels xiquets, xiquetes i adolescents a ser informats i formats sobre aquest tema, i des de les escoles hem de respondre.

L'educació és sobretot relació; per tant, ni els afectes ni la sexualitat com a elements de comunicació poden situar-se al marge de l'acció educativa. Per això resulta fonamental que, des dels nostres centres d'Educació Primària, contribuïm de manera activa a crear vincles que possibiliten a cada xiqueta i xiquet descobrir la seua pròpia manera de viure la sexualitat amb llibertat, felicitat i salut, és a dir, amb creativitat i sense violència.

No es tracta d'una aposta de futur, sinó que presta una atenció especial al present de cada persona, perquè la sexualitat forma part de l'ésser humà al llarg de tota la seua vida. Som éssers sexuats, la sexualitat forma part del nostre ésser i no pot ser tractada com un tema alié a les nostres sensacions i experiències. De la mateixa manera, l'afectivitat i els sentiments conformen l'essència de l'ésser humà i, per això, és obligació de les escoles treballar aquestes temàtiques a les aules.

A través de la relació que la persona docent estableix amb el seu alumnat, aquest observa i experimenta actituds, que ells i elles doten de rellevància. Totes les persones som éssers sexuats i, per tant, conscientment i inconscientment, impregnem de la nostra sexualitat totes les accions que duem a terme. És impossible que tant docents com alumnat ens desfem, en passar la porta del centre educatiu, dels nostres afectes, sentiments, desitjos o el nostre cos. Per tant, mantindre les temàtiques afectives i sexuals allunyades del context escolar és impedir conscientment el desenvolupament integral del nostre alumnat i, per tant, la nostra labor educativa quedaria incompleta tot i saber-ho.

Ensenyar a gestionar i identificar emocions, mostrar i canalitzar vivències positives i negatives, pròpies i alienes, és ajudar i contribuir perquè els nostres xiquets i xiquetes tinguen un creixement saludable. Totes les emocions han de ser expressades i gestionades, no sols amb la paraula, sinó amb el cos. L'educació sexual contribueix no sols a la comprensió dels nostres sentiments amorosos, sinó dels d'amistat, de companyonia, de solidaritat, i fins i tot aquells més negatius com els d'incomoditat, vergonya, repulsió o rebuig. Hem de sentir-nos còmodes en la nostra relació amb les altres persones i també amb nosaltres mateixos i mateixes, amb el nostre cos i amb els nostres sentiments i tot això també és educable i ho podem millorar des de l'acció docent.

A més, en un món cada vegada més complex i exposat, on les noves tecnologies trenquen fronteres i normes i s'estableixen nous models de relació, és fonamental educar la nostra infància perquè no tinguen por d'expressar-se tal com se senten, d'acceptar les seues diferències i de saber relacionar-se des de la complexitat i especificitat de la seua identitat i vivència amb els altres.

Pretenem amb aquesta guia dotar d'una eina senzilla i pràctica que ajude a parlar de sexualitat amb el alumnat i al fet que aquest aprenga a conèixer-se, acceptar-se i desenvolupe una sexualitat satisfactòria.

Contribuir perquè els xiquets i xiquetes aprenguen a sentir-se persones valuoses, importants i segures que sàpien parlar o respondre a preguntes sobre el seu cos, els seus sentiments, els seus desitjos, temors, etc. és fonamental.

L'alumnat d'Educació Primària està en condicions de tindre en compte que hi ha diferents orientacions sexuals, que existeixen diferents maneres de viure la sexualitat i els afectes, que existeixen maneres molt diverses d'entendre la família, que el nostre sexe biològic no determina les nostres capacitats, que és important que aprenguen a protegir-se i a denunciar i evitar situacions d'abús o de maltractament. Podem contribuir perquè estiguen contents i contentes amb la manera com són, perquè s'accepten, perquè senten que cada ésser humà és únic i peculiar. Quan un o una es coneix, i coneix els altres, és més fàcil acceptar-se i acceptar l'altre o l'altra en la seua diversitat.

Si aconseguim amb aquesta guia contribuir a establir espais de diàleg i reflexió entre tots els components d'una comunitat educativa al voltant d'aquestes temàtiques, creiem fermament que estarem contribuint a formar una societat més respectuosa i més feliç, i això és un objectiu irrenunciable per a qualsevol docent.

2. MARC LEGISLATIU

L'OMS defineix salut com un estat de benestar físic, emocional, mental i social relacionat amb la sexualitat, la qual no es pot entendre únicament com a absència de malaltia, disfunció o incapacitat.

Per a tindre una bona salut sexual, els drets sexuals de totes les persones han de ser respectats, protegits i exercits plenament.

La normativa vigent dota els centres educatius d'una eina eficaç que ens permet transformar-nos en espais de llibertat i d'igualtat en els quals totes les persones que conformen la comunitat educativa puguen sentir-se lliures d'exclusió i coaccions de qualsevol tipus i en condicions de construir la seua realitat personal amb plenitud.

La diversitat afectiva, sexual i de gènere és una realitat present als centres escolars i implica totes les persones que els conformen. Per tant, resulta una necessitat ineludible promoure una millor percepció i coneixement d'aquesta diversitat per a consolidar un model d'escola inclusiva. Com a gestors educatius i docents en general hem de ser conscients que aquesta realitat està regulada per un marc normatiu:

- Declaració Universal de Drets Humans, ONU (1948), article 1: «Tots els éssers humans naixen lliures i iguals en dignitat i drets i, dotats com estan de raó i consciència, han de comportar-se fraternalment els uns amb els altres», i article 2: «Tota persona té els drets i les llibertats proclamats en aquesta declaració, sense cap distinció de raça, color, sexe, idioma, religió, opinió política o de qualsevol altra índole, origen nacional o social, posició econòmica, naixement o qualsevol altra condició.

A més, no es farà cap distinció fundada en la condició política, jurídica o internacional del país o territori de la jurisdicció del qual depenga una persona, tant si es tracta d'un país independent com d'un territori sota administració fiduciària, no autònom o sotmés a qualsevol altra limitació de sobirania». Disponible en https://www.un.org/es/documents/udhr/UDHR_booklet_SP_web.pdf

- ONU. Resolució 17/19, del Consell de Drets Humans, de l'any 2011, que implica el dret a la igualtat de tracte davant la llei i el dret a ser protegit contra la discriminació per diversos motius, entre els quals l'orientació sexual i la identitat de gènere. Disponible http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Discrimination/A.HRC.19.41_Spanish.pdf

- La Convenció sobre els Drets de la Infància (CDN) de 1989 ofereix una fonamentació específica dels drets humans per a les persones menors d'edat i estableix la no-discriminació com a dret fonamental de les persones menors d'edat. Article 2: «sense cap distinció, independentment de la raça, el color, el sexe, l'idioma, la religió, l'opinió política o d'una altra índole, l'origen nacional, ètnic o social, la posició econòmica, els impediments físics, el naixement o qualsevol altra condició del xiquet, dels seus pares o dels seus representants legals». L'article 8 estableix que els estats «respectaran el dret del xiquet a preservar la seua identitat [...] i a prestar assistència i protecció apropiades». L'article 12 estableix que s'ha de garantir el dret de les persones de menys de 18 anys «d'expressar la seua opinió lliurement en tots els assumptes que afecten el xiquet, i s'han de tindre en compte aquestes opinions segons l'edat i la maduresa del xiquet», i l'obligació de donar «l'oportunitat de ser escoltat en qualsevol procediment judicial o administratiu que l'afecte, bé directament o per mitjà d'un representant o d'una institució adequada, d'acord amb les normes de procediment de la llei nacional». Disponible en

<http://www.un.org/es/events/childrenday/pdf/derechos.pdf>.

- En l'àmbit europeu, la Carta de Drets Fonamentals de la Unió Europea (2000) estableix que «la Unió està fundada sobre els valors indivisibles i universals de la dignitat humana, la llibertat, la igualtat i la solidaritat». I prohibeix de manera expressa en l'article 21 «tota discriminació» i, en particular, l'exercida «per raó de sexe, raça, color, orígens ètnics o socials, característiques genètiques, llengua, religió o conviccions, opinions polítiques o de qualsevol altre tipus, pertinença a una minoria nacional, patrimoni, naixement, discapacitat, edat o orientació sexual». Disponible en http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_es.pdf.

Altres disposicions del Parlament Europeu són les resolucions de 12 de setembre de 1989, de 8 de febrer de 1994, de 18 de gener de 2006, de 24 de maig de 2012, de 24 de juny de 2013 i de 4 de febrer de 2014, totes relatives a la igualtat de drets de les persones trans o els efectes col·laterals de directives com la 2000/78/CE, del Consell, relativa a l'establiment d'un marc general per a la igualtat de tracte en l'ocupació.

Cal esmentar, per la pertinència al cas, les directrius per a promoure i protegir el gaudi de tots els drets humans per les persones LGBTI, aprovades pel Consell de la Unió Europea el 24 de juny de 2013, o els informes de l'Agència de Drets Fonamentals de la Unió Europea sobre l'homofòbia, transfòbia i discriminació per raó d'orientació sexual i identitat de gènere dels anys 2010 i 2014.

En l'àmbit del Consell d'Europa, finalment, incideix en aquesta matèria l'informe del comissari de Drets Humans del Consell d'Europa, de juliol de 2009, i la Recomanació CM/Rec (2010) 5 del Comitè de Ministres del Consell d'Europa als estats membres, sobre mesures per a combatre la discriminació basada en l'orientació sexual o la identitat de gènere, adoptada el 31 de març de 2010. Disponible en <https://sirdoc.ccy.es/Biblioteca/Dosieres/DL177Diversidad/pdfs/CONSEJOEUROPA-Recomendacion-2010-.pdf>.

En l'àmbit estatal:

- Constitució espanyola (1978): els articles 9, 10, 14, 18, 27, 35, 39 i 43 reconeixen igualment el respecte a la intimitat i a la pròpia imatge, el dret a l'educació, al treball i a la protecció de la salut. Disponible en <https://boe.es/legislacion/documentos/ConstitucionVALENCIANO.pdf>.
- Llei orgànica 1/1996, de 15 de gener, de protecció jurídica del menor, de modificació parcial del Codi Civil i de la Llei d'enjudiciament civil. Disponible en <http://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1996-1069>.
- Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere. Disponible en https://www.boe.es/boe_catalan/dias/2005/01/01/pdfs/A00249-00279.pdf.
- Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes. Disponible en https://www.boe.es/boe_catalan/dias/2007/03/28/pdfs/A01515-01548.pdf.
- Llei orgànica 3/2020, de 29 de desembre, per la qual es modifica la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig,

d'educació, també modificada per la Llei orgànica 8/2013, de 9 de desembre, per a la millora de la qualitat educativa, que, d'acord amb la seua disposició final sisena, va entrar en vigor el 30 de desembre de 2013.

Disponible en https://www.boe.es/boe_catalan/dias/2020/12/30/pdfs/BOE-A-2020-17264-C.pdf.

- Reial decret 126/2014, de 28 de febrer, pel qual s'estableix el currículum bàsic de l'Educació Primària.

Disponible en https://www.boe.es/boe_catalan/dias/2014/03/01/pdfs/BOE-A-2014-2222-C.pdf.

- Reial decret llei 5/2016, de 9 de desembre, sobre mesures urgents per a l'ampliació del calendari per a l'aplicació de la Llei orgànica 8/2013, de 9 de desembre, per a la millora de la qualitat de l'educació, que canvia la disposició final cinquena de l'esmentada Llei 8/2013. Disponible en

https://www.boe.es/boe_catalan/dias/2016/12/10/pdfs/BOE-A-2016-11733-C.pdf.

En l'àmbit autonòmic:

- Llei 9/2003, de 2 d'abril, per a la igualtat entre dones i homes. Disponible en

http://dogv.gva.es/datos/2003/04/04/pdf/2003_3783.pdf.

- Llei 15/2017, de 10 de novembre, de polítiques integrals de joventut. Disponible en

http://dogv.gva.es/datos/2017/11/13/pdf/2017_10179.pdf.

- Llei 23/2018, de 29 de novembre, d'igualtat de les persones LGTBI. Disponible en

http://dogv.gva.es/datos/2018/12/03/pdf/2018_11252.pdf.

- Llei 9/2003, de 2 d'abril, de la Generalitat, per a la igualtat entre dones i homes. Disponible en

http://dogv.gva.es/portal/ficha_disposicion.jsp?id=1556&sig=1587/2003&L=0&url_lista.

- Llei 7/2012, de 23 de novembre, de la Generalitat, integral contra la violència sobre la dona en l'àmbit de la Comunitat Valenciana. Disponible en

http://www.dogv.gva.es/datos/2012/11/28/pdf/2012_10997.pdf.

- Llei 8/2017, de 7 d'abril, de la Generalitat, integral del reconeixement del dret a la identitat i a l'expressió de gènere a la Comunitat Valenciana. Disponible en

http://dogv.gva.es/portal/ficha_disposicion.jsp?id=4075&sig=003140/2017&L=0&url_lista.

- Llei 15/2017, de 10 de novembre, de la Generalitat, de polítiques integrals de joventut. Aquests principis són l'eliminació dels prejudicis, estereotips i rols en funció del sexe, construïts segons els patrons socioculturals de conducta assignats a dones i homes, per a garantir, tant per a les alumnes com per als alumnes, possibilitats de desenvolupament personal integral; la prevenció de la violència contra les dones, a través de l'aprenentatge de mètodes no violents per a la resolució de conflictes i de models de convivència basats en la diversitat i en el respecte a la igualtat de drets i oportunitats de dones i homes; la integració dels objectius coeducatius assenyalats en els llibres de text i altres materials didàctics que s'utilitzen o es proposen en els projectes d'innovació educativa, que han de fer un ús no sexista del llenguatge i garantir, en les imatges que contenen, una presència equilibrada i no estereotipada de dones i homes; la capacitació de l'alumnat perquè l'elecció de les opcions acadèmiques es duga a terme lliure de condicionaments basats en el gènere. Disponible en http://dogv.gva.es/portal/ficha_disposicion_pc.jsp?sig=009766/2017.

- Llei 23/2018, de 29 de novembre, de la Generalitat, d'igualtat de les persones LGTBI, que tracta en determinats articles mesures que cal tindre en compte en l'àmbit de l'educació. Disponible en http://dogv.gva.es/datos/2018/12/03/pdf/2018_11252.pdf.
- Llei 26/2018, de 21 de desembre, de la Generalitat, de drets i garanties de la infància i adolescència. Disponible en http://www.dogv.gva.es/datos/2018/12/24/pdf/2018_12057.pdf.
- Decret 104/2018, de 27 de juliol, del Consell, pel qual es desenvolupen els principis d'equitat i d'inclusió en el sistema educatiu valencià, que té per objecte establir i regular els principis i les actuacions encaminats al desenvolupament d'un model inclusiu en el sistema educatiu valencià per a fer efectius els principis d'equitat i igualtat d'oportunitats en l'accés, participació, permanència i progrés de tot l'alumnat, i aconseguir que els centres docents es constituïsquen en elements dinamitzadors de la transformació social cap a la igualtat i la plena inclusió de totes les persones, especialment, d'aquelles que es troben en situació de més vulnerabilitat i en risc d'exclusió. Disponible en https://www.dogv.gva.es/datos/2018/08/07/pdf/2018_7822.pdf.
- Decret 39/2008, de 4 d'abril, del Consell, sobre la convivència en els centres docents no universitaris sostinguts amb fons públics i sobre els drets i deures de l'alumnat, pares, mares, tutors o tutores, professorat i personal d'administració i serveis. Disponible en http://dogv.gva.es/portal/ficha_disposicion.jsp?id=26&sig=004091/2008&url_lista.
- Decret 108/2014, de 4 de juliol, del Consell, pel qual estableix el currículum i desplega l'ordenació general de l'Educació Primària a la Comunitat Valenciana. Disponible en http://dogv.gva.es/portal/ficha_disposicion.jsp?L=0&sig=006087%2F2014&url_lista.
- Instrucció del 15 de desembre de 2016, del director general de Política Educativa, per la qual s'estableix el protocol d'acompanyament per a garantir el dret a la identitat de gènere, l'expressió de gènere i la intersexualitat. Disponible en http://www.dogv.gva.es/datos/2016/12/27/pdf/2016_10425.pdf.
- Ordre 20/2019, de 30 d'abril, de la Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport, per la qual es regula l'organització de la resposta educativa per a la inclusió de l'alumnat en els centres docents sostinguts amb fons públics del sistema educatiu valencià, que té per objecte regular l'organització de la resposta educativa en els centres docents, en el marc de l'educació inclusiva, a fi de garantir l'accés, la participació, la permanència i el progrés de tot l'alumnat, com a nucli del dret fonamental a l'educació i des dels principis de qualitat, igualtat d'oportunitats, equitat i accessibilitat universal. Disponible en http://dogv.gva.es/portal/ficha_disposicion_pc.jsp?sig=004031/2019&L=0.
- Resolució de 17 de juliol de 2020, del secretari autonòmic d'Educació i Formació Professional, per la qual s'aproven les instruccions per a l'organització i el funcionament dels centres que imparteixen Educació Infantil de segon cicle i Educació Primària durant el curs 2020-2021. Disponible en http://www.dogv.gva.es/datos/2020/07/22/pdf/2020_5929.pdf.

A més, diferents estratègies i plans han incorporat mesures específiques en l'àmbit educatiu, com

l'Estratègia d'educació per al desenvolupament en l'àmbit formal de la Comunitat Valenciana 2017-2021, el Pla valencià d'inclusió i cohesió social (PVICS), l'Estratègia valenciana per a la igualtat de tracte, la no discriminació i la prevenció dels delictes d'odi 2010-2014 o el Pla director de coeducació. Disponible en <http://ceice.gva.es/documents/161634256/165603089/Pla+Director+de+Coeducaci%C3%B3/41bf1d73-e9c9-4589-9f4c-bdab09fe0fcb>.

Conselleria de Sanitat Universal i Salut Pública (2017). Estratègia de Salut Sexual i Reproductiva de la Comunitat Valenciana 2017-2021. Disponible en <http://www.san.gva.es/documents/151311/39489ff9-6195-488b-b53e-e0554c294ea1>.

3. OBJECTIUS

L'acció docent en Educació Primària ha de dirigir-se a potenciar el desenvolupament integral de l'alumnat i la seua autonomia i generar oportunitats de coneixement i treball de la identitat personal i social. Per aquest motiu, oferir al nostre alumnat d'Educació Primària l'oportunitat d'anar adquirint capacitats amb les quals vagen desenvolupant la dimensió afectivosexual és una tasca docent necessària i obligatòria en aquesta etapa.

Per a aconseguir això plantegem, com a objectius generals d'aquesta guia, els següents:

- ✓ Dotar docents i alumnat d'un material senzill, útil i clar que contribuïska a treballar la dimensió afectivosexual en l'alumnat d'Educació Primària.
- ✓ Contribuir al desenvolupament integral de l'alumnat, treballant la dimensió afectivosexual.
- ✓ Adquirir coneixements bàsics sobre la sexualitat humana (aspectes biològics, psíquics i socials) i desenvolupar actituds i conductes saludables al seu voltant.
- ✓ Identificar la sexualitat humana com a forma de relació, comunicació, afectivitat, plaer i reproducció.
- ✓ Potenciar relacions entre les persones basades en la igualtat, integració, respecte, tolerància i responsabilitat.
- ✓ Facilitar al personal educador un espai de reflexió sobre educació afectivosexual.
- ✓ Contribuir a consolidar una identitat sexual lliure d'estereotips i d'elements de gènere discriminatoris, a fi d'afavorir l'acceptació positiva de la pròpia identitat sexual.
- ✓ Potenciar relacions interpersonals equilibrades i satisfactòries.

4. BLOCS DE CONTINGUTS

Els blocs de continguts en què s'estructura la part pràctica de la guia són els següents:

- I. Sexe i identitat
- II. Rols de gènere
- III. Vincles personals
- IV. Pràctiques sexuals

Cada un dels blocs presentats es divideixen en diferents temàtiques, que es treballen des de l'infantil 3 anys, fins 6é de Primària.

Un cole de colores, de todos... para todos...

El fil conductor, no obstant això, de tota la proposta, està protagonitzat per dos personatges les aventures dels quals contextualitzen i van vertebrant tot el projecte presentat.

Aquests personatges són Punt i Coma i, a través seu, viurem nombroses situacions que introduiran cada un dels blocs de continguts i la seua temàtica, a través d'una senzilla història en què Punt i Coma són els protagonistes. Aquestes històries constitueixen un material de suport que es pot utilitzar per a motivar, reforçar i valorar actituds que motiven cap a un aprenentatge significatiu. Pretenem que l'alumnat empatitze amb ells i que siguen un element motivador i dinamitzador de les activitats.

Cada una de les propostes pràctiques està presentada en un format de fitxa de treball, que en facilita l'ús individual i aclareix notablement l'actuació que cal dur a terme. En aquesta fitxa queden especificades les dades següents:

- ✓ Es dirigeix a, concretant el nivell o nivells d'Educació Primària a què va destinada l'activitat.
- ✓ Objectius, principals assoliments que es pretenen aconseguir treballant l'activitat.
- ✓ Blocs de continguts, principals continguts treballats de manera competencial que afavoreix l'activitat proposada.
- ✓ Descripció de l'activitat o activitats, concreció de la tasca que cal desenvolupar.
- ✓ Metodologia, aspectes metodològics per a poder dur a terme la tasca proposada. Seqüenciació d'exercicis i activitats, organització de l'espai, interacció dels elements personals del procés d'ensenyament-aprenentatge.
- ✓ Recursos, materials i recursos necessaris per al desenvolupament de la tasca.

L'ús d'aquestes fitxes de treball ha d'estar planificat i contextualitzat, encara que no s'utilitze o realitze la totalitat de les propostes.

Per acabar, oferim en cada un dels blocs recursos bibliogràfics i digitals que poden ajudar a aprofundir sobre les diferents temàtiques presentades o a ampliar la bateria de recursos didàctics oferits.

	CONTINGUT	1r i 2n	3r i 4t	5é i 6é
SEXE I IDENTITAT	1. Coneixement i consciència del propi cos	X		X
	2. Vocabulari correcte, anatomia i fisiologia dels aparells sexuals	X	X	X
	3. Acceptació del propi cos i de cossos diferents	X	X	X
	4. Ús d'un llenguatge inclusiu amb la diversitat	X	X	X
	5. Acompanyament en la construcció d'una identitat sexual i de gènere sense estereotips	X	X	X
	6. Cures bàsiques del cos	X	X	X
	7. El cycle menstrual		X	X
	8. Aportacions de les dones en els diferents àmbits del coneixement	X	X	X
ROLS DE GÈNERE	1. Respecte a les diferències i crítica als estereotips sexistes	X	X	X
	2. Identificació i crítica de les discriminacions per sexe, gènere, ètnia, capacitat...	X	X	X
	3. Representació artística de la diversitat de gènere en oficis, faenes domèstiques...	X	X	X
	4. Tasques i responsabilitats familiars	X	X	X
	5. Jocs, joguets i ocupació de l'espai de forma igualitària	X	X	X
	6. Noves masculinitats no hegemòniques, noves feminitats	X	X	X
VINCLES PERSONALS	1. Visibilització i coneixement de diferents tipus de famílies	X	X	X
	2. Identificació, classificació i gestió de les emocions	X	X	X
	3. Comunicació afectiva i efectiva	X	X	X
	4. Diferències de tracte entre persones conegudes i desconegudes	X	X	X
	5. Posar en valor les tasques de cura i les "faenes de casa"	X	X	X
PRÀCTIQUES SEXUALS	1. Apreciació de la sexualitat com a forma de comunicació	X	X	X
	2. Percepció de les sensacions corporals. Plaer i desgrat	X	X	X
	3. Consentiment i contactes no desitjats	X	X	X
	4. Imatge virtual i identitat digital	Famílies	X	X
	5. Consum de materials sexuals d'internet	Famílies	X	X

Vaja per endavant que aquesta guia és una incitació i una excusa per a iniciar i guiar una formació que, sens dubte, ha de ser major i personal. Sens dubte, i tal com dirien els nostres personatges, aquesta guia no serà mai un punt final, sinó més prompte un conjunt de punts suspensius que cal complementar.

5. DESENVOLUPAMENT I PROPOSTA D'ACTIVITATS (Totes les activitats estàn desenvolupades a partir de la pàgina 24 fins la pàgina 187 de la Guia d'educació sexual integral per a educació primària)

6. CONCLUSIÓ

L'educació afectiva i sexual representa un aspecte de gran importància en la formació integral de les persones, ja que va més enllà del coneixement purament biològic, i explica processos transcendents com la construcció de la identitat de gènere o les relacions afectives en l'àmbit de la nostra cultura.

En el nostre entorn pròxim, s'ha produït un important avanç cap a la visibilització, acceptació social i en l'assoliment d'un marc legal que garanteix (en teoria) la igualtat. Però no podem encara afirmar que visquem en una societat que, veritablement, valore i accepte totes les diversitats.

El sistema educatiu, en general, i els centres educatius, en particular, hem de ser motor d'aquest canvi, començant per cuidar el propi entorn, ja que no podem oblidar que en ell es troben persones que estan desenvolupant, o que desenvoluparan, la seua pròpia sexualitat i identitat de gènere, i és de gran importància fer-los sentir lliures de discriminació i, sobretot, que puguin comportar-se i manifestar-se en llibertat.

Si, com a docents, educadors o família, volem ajudar a aconseguir aquest camí, hem de partir de l'anàlisi de la situació que vivim en els nostres centres educatius i de la nostra pròpia actuació i conducta; reflexionar sobre el nostre treball diari, què fem i què no fem, però tenint clar què volem corregir o reconduir. Perquè tota intervenció, o indiferència, afecta d'una manera o d'una altra. Hem de tindre clar que és la nostra responsabilitat i el nostre quefer diari proporcionar una educació basada en el coneixement i respecte de la diversitat.

Pretenem amb aquesta guia dotar d'una eina senzilla i pràctica que ajude a parlar de sexualitat amb el seu alumnat, perquè aprenguen a conèixer-se, acceptar-se i desenvolupen una sexualitat satisfactòria; gestionar i identificar emocions i que aquestes puguin ser expressades i regulades no sols amb la paraula, sinó amb el cos; mostrar i canalitzar vivències positives i negatives, pròpies i alienes, i comprendre i identificar sentiments amorosos, d'amistat, de companyonia, de solidaritat, i fins i tot aquells més negatius com els d'incomoditat, vergonya, repulsió o rebuig.

Volem amb aquestes activitats contribuir perquè les xiquetes i xiquets aprenguen a sentir-se persones valuoses, importants i segures, que sàprien parlar o respondre a preguntes sobre el seu cos, els seus sentiments, els seus desitjos, temors, etc. Que estiguen feliços com són, que s'accepten i que senten que cada ésser humà és únic i peculiar.

Si aconseguim amb aquesta guia contribuir a establir espais de diàleg i reflexió entre tots els components d'una comunitat educativa, estarem contribuint a formar una societat més segura, més respectuosa i més feliç, i aquest és un objectiu irrenunciable per a qualsevol docent.

7. BIBLIOGRAFIA I WEBGRAFIA

- Abasolo, O.; Montero, J.; González, H., i Santiago, B. (2012). Guía didáctica de ciudadanía con perspectiva de género. Madrid.
- Bardón Álvarez., Fermina, i altres (2013). STESINTERSINDICAL.ORGANIZACIÓN DE MUJERES. Guía de corresponsabilidad.
- Cole, Babette. El príncipe Ceniciento. <http://es.scribd.com/doc/28051167>.
- ¿Cómo evitar ser víctima de ciberbullying por suplantación de identidad? (2013, 10 de desembre). Obtingut el 3 de març de 2021 de <https://www.youtube.com/watch?v=XQeFYgedVZg>.
- Conte animat "No te calles" | # NotecallesCuéntalo | Fundación Edelvives (2018, 18 de maig). Obtingut el 3 de març de 2021 de <https://www.youtube.com/watch?v=GRgt0Kyx18w>.
- David, B., i Bravo, E. (2017). In a heartbeat. Ringling College of Art and Design. <https://www.youtube.com/watch?v=GgfvMHeOiqQ>.
- De la Cruz, C. i M. de la (2011). No le cuentes cuentos. CEAPA.
- FADAE.org. SIJE. Guía de actividades para fomentar la igualdad de oportunidades entre niños y niñas.
- Fitti, P. (2019). El niño que no quería ser azul, la niña que no quería ser rosa. Destino Infantil & Juvenil, Ed. Hernández, G.; Jaramillo, Y., i Educación, CM (2003a). Educación sexual de la primera infancia. Guía para madres, padres y profesorado de educación infantil.
- Hernández, G.; Jaramillo, Y., i Educación, CM (2003b). La educación sexual de niñas y niños de 6 a 12 años.
- Guía para madres, padres y profesorado de Educación Primaria.
- Internet Grooming: ciberacoso sexual a niños/as y adolescentes y su prevención (2013, 19 de març). Obtingut el 3 de març de 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=Pa2ttVRA-xU>.
- Lacasa y Gómez, B. (2017). Ni guau ni miao. Nubeocho.
- Oller Sánchez, M.; Balandro, B.; Región de Murcia. Propuesta didáctica. Juguetes no sexistas.
- Otero Gutiérrez, G. (2018). Lalo, el príncipe rosa. Edicions 96.
- Palacios, J.; Marchesi, A., i Coll., C. (2004). Desarrollo psicológico y Educación. Alianza Editorial.
- Pérez, S. (2007). Vestido nuevo. Escándalo Films. <https://www.youtube.com/watch?v=4yRPLx6eZfc>.
- Privacidad y protección de datos (2018, 25 de maig). Obtingut el 3 de març de 2021, Pantallasamigas.net website: <https://www.pantallasamigas.net/privacidad-y-proteccion-de-datos/>.
- Proyecto Equal Vía Verde para la Igualdad. Guía práctica de coeducación para el profesorado.
- Ruillier, J. (2004). Per quatre cantonades de no res. Barcelona: Editorial Juventud.
- Sanmartín Ortí, A.; López Carvajal, A., i Rubio Castillo, A. Guía de recursos y buenas prácticas de educación sexual. Colección Documentos. Centro Reina Sofía sobre Adolescencia y Juventud.
- Secretos Sí, secretos NO - Fundación PAS (2018, 26 de febrer). Obtingut el 3 de març de 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=fUuEzJkB6OQ>.
- Sexting: ¡no lo provoques! (2009, 23 de novembre). Obtingut el 3 de març de 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=mhTcNsNJM9o>.

¿SEXTING? Piénsalo: Internet es rápida y potente (8/10) (2016, 29 d'agost). Obtingut el 3 de març de 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=Ug4A9tG-4wg>.

STEE- EILAS.ORG. Rompiendo estereotipos. Unidad didáctica.

UNICEF.ES. Rosa Parks. Un asiento reservado a los derechos humanos.